

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра соціально-економічної географії і регіоналістики
імені Костянтина Нємця

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В.о. декана факультету геології,
географії, рекреації і туризму
Катерина КРАВЧЕНКО
“18” серпня 2025 р.

Робоча програма навчальної дисципліни
СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ

рівень вищої освіти	другий (магістерський)
галузь знань	<u>С. Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини</u>
спеціальність	<u>С6. Географія та регіональні студії</u>
освітня програма	<u>«Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток»;</u> <u>«Урбаністика, геопланування та сталий розвиток міст»</u>
вид дисципліни	<u>обов'язкова</u>
факультет	<u>геології, географії, рекреації і туризму</u>

2025 / 2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

«27» серпня 2025 року, протокол № 12

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Костянтин МЕЗЕНЦЕВ, д. геогр. н., професор, професор кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства імені Костянтина Немця

Наталія ГУССЕВА, к. геогр. н., доцент, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства імені Костянтина Немця

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства імені Костянтина Немця

Протокол № 11 від «27» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

 Людмила НЕМЕЦЬ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток»

Гарант освітньо-професійної програми

 Людмила КЛЮЧКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Урбаністика, геопланування та сталий розвиток міст»

Гарант освітньо-професійної програми

 Євгенія ТЕЛЕБЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол № 7 від «27» серпня 2025 р.

Голова науково-методичної комісії факультету геології, географії, рекреації і туризму

 Юлія ПРАСУЛ
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Суспільно-географічне прогнозування» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток» та освітньо-наукової програми «Урбаністика, геопланування та сталий розвиток міст» підготовки студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С6. Географія та регіональні студії.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: сформувати у майбутніх фахівців теоретичні знання і практичні навички, необхідні для наукового передбачення географічних аспектів соціально-економічного розвитку регіонів.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни: забезпечити набуття студентами знань з теорії прогнозування, їх застосування в суспільно-географічних дослідженнях, вмінь і навичок з оцінки достовірності та точності прогнозів, врахування прогностичних ефектів, організації прогнозування, застосування окремих методів прогнозування, розробки прогнозів демографічної ситуації, формування та використання ресурсів регіонального розвитку, розвитку господарства регіону.

1.3. Кількість кредитів: 4

1.4. Загальна кількість годин: 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова дисципліна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	
Семестр	
1-й	
Лекції	
12 годин	
Практичні заняття	
24 години	
Самостійна робота	
84 години	

1.6. Перелік компетентностей, що формує навчальна дисципліна:

СФОРМОВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ для освітньої програми «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток»:

інтегральна компетентність:

здатність розв'язувати складні задачі та прикладні проблеми, приймати відповідні аналітичні та управлінські рішення у сфері економічної і соціальної географії, міського та регіонального розвитку, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначених умов і вимог.

загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

спеціальні (фахові) компетентності:

СК3. Здатність використовувати спеціальні географічні методи й підходи, геоінформаційні технології для розв'язання конкретних науково-прикладних проблем у сфері географії, природокористування, міського та регіонального розвитку.

СК6. Здатність застосовувати у професійній діяльності теоретичні знання і практичні навички системного аналізу і синтезу, географічного моделювання та прогнозування.

СК7. Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні проблем природокористування, геопланування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму, оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та екологічні наслідки управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку.

СФОРМОВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ для освітньої програми «Урбаністика, геопланування та сталий розвиток міст»:

інтегральна компетентність:

здатність розв'язувати складні задачі та прикладні проблеми, приймати відповідні аналітичні та управлінські рішення у сфері економічної і соціальної географії, урбаністики, геопланування, міського та регіонального розвитку, стійкого розвитку міст, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначених умов і вимог.

спеціальні (фахові) компетентності:

СК4. Здатність розробляти та сприяти впровадженню регіональних програм сталого розвитку територій, здійснювати геопланування територій різного ієрархічного рівня.

СК6. Здатність застосовувати у професійній діяльності теоретичні знання і практичні навички системного аналізу і синтезу, географічного моделювання та прогнозування.

СК13. Здатність ідентифікувати, вимірювати та оцінювати фактори у просторово-часовому континуумі для моделювання траєкторій розвитку міст, визначення передумов та особливостей стійкого розвитку міст.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує навчальна дисципліна

Згідно до вимог освітньої програми «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток» студенти повинні досягти таких **програмних результатів навчання:**

ПР01. Застосовувати набуті теоретичні знання та практичні навички для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації.

ПР06. Застосовувати сучасні моделі та інформаційні технології для проведення досліджень і розробок у сфері географії, природокористування, міського та регіонального розвитку.

ПР08. Здійснювати дослідження природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем у складних і непередбачуваних умовах, прогнозувати їхній розвиток, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та ймовірні наслідки.

ПР10. Застосовувати геоінформаційні технології, створювати та досліджувати моделі природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем, визначати можливості та межі їх застосування.

ПР11. Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та геоecологічні наслідки реалізації управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму.

Згідно до вимог освітньої програми «*Урбаністика, геопланування та сталий розвиток міст*» студенти повинні досягти таких **програмних результатів навчання**:

ПР07. Брати участь у розробленні програм та стратегій міського та регіонального розвитку, плануванні територій різного ієрархічного рівня.

ПР08. Здійснювати дослідження природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем у складних і непередбачуваних умовах, прогнозувати їхній розвиток, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та ймовірні наслідки.

ПР09. Проводити фахову оцінку програм, стратегій і планів розвитку територій, здійснювати їхню геоекологічну і соціально-економічну експертизу та моніторинг.

ПР11. Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та геоекологічні наслідки реалізації управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні

знати: сутність, значення та об'єкти суспільно-географічного прогнозування; специфіку регіонального рівня суспільно-географічного прогнозування; історію становлення та розвитку суспільно-географічної прогностики; принципи суспільно-географічного прогнозування, етапи та організаційні аспекти розробки суспільно-географічних прогнозів регіонального розвитку; сутність, класифікацію, чинники, закономірності розвитку суспільно-просторових процесів; методики оцінки чинників регіонального розвитку, прогнозування ресурсів регіонального розвитку, демопросторових процесів, розвитку господарства регіону;

вміти: визначати типи розвитку суспільно-просторових процесів; здійснювати статистичний аналіз динамічних рядів; розробляти, аналізувати та використовувати декомпозиційні, трендові, кореляційно-регресійні, економетричні моделі, застосовувати факторний, кластерний та дискримінантний аналіз, центрографічний метод для цілей суспільно-географічного прогнозування розвитку регіонів; розробляти, аналізувати та використовувати лінійні, гравітаційні, балансові, математико-картографічні моделі, методи теорії графів для цілей прогнозування регіонального розвитку; оцінювати рівень узгодженості думок експертів, визначати кількісні параметри експертних прогнозів регіонального розвитку; розробляти прогнози розвитку процесів формування та використання природних, трудових, фінансових, технологічних ресурсів, демо-, промислово-, аграрно- та соціально-просторових процесів у регіонах;

бути здатним до групової роботи, міжособистісної комунікації в процесі розробки прогнозів розвитку регіонів; демонструвати розуміння особистої відповідальності за професійні та/або управлінські рішення, що обґрунтовуються на основі розроблених прогнозів, а також враховувати вплив прогностичних ефектів на результати прогнозування, оцінювати ступень впливу загроз та ризиків соціально-економічного розвитку території, обґрунтувати заходи з оптимізації регіонального розвитку.

1.8. Пререквізити: для успішного опанування навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні володіти базовою географічною підготовкою, сформованою в межах бакалаврського рівня за спеціальністю «Географія» або спорідненими спеціальностями та освітніми програмами. Передбачається наявність базових знань із суспільної географії та методології суспільно-географічних досліджень; навички роботи з науковими джерелами, статистичною та картографічною інформацією.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи суспільно-географічного прогнозування

Тема 1. Вступ до суспільно-географічного прогнозування

Мета, завдання та структура курсу.

Значення географічного прогнозування. Географічні прогнози як інформаційно-аналітична база обґрунтування заходів регіональної політики. Прогнозування як функція держави. Правові засади прогнозування соціально-економічного розвитку в Україні. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм соціально-економічного розвитку». Науково-практичне значення прогнозування. «За» та «проти» прогнозування в сучасному суспільстві. Проблеми державного прогнозування регіонального розвитку.

Прогностичні ефекти: самоліквідація (саморуйнація) прогнозу, самоорганізація (самоздійснення) прогнозу, прогностична паніка, парадокс прогностичного зрушення, прогностична мода, прогностична сліпота. Ефект Едіпа: «самоздійснюваний прогноз». Ефект Пігмаліона (ефект Розенталя): «самовтілюване пророцтво». Осборн-ефект: «самоліквідація прогнозу». Ефект «чорного лебедя». Ефект (інформація) Касандри. Метод «5 ЧОМУ?» (метод тойоти).

Поняттєво-термінологічний апарат. Передбачення: наукове і ненаукове. Прогноз як наукове передбачення. Прогноз, прогнозування, прогностика. Відмінності у поняттях прогноз, гіпотеза, план, програма, проєкт. Період (глибина) ретроспекції, тренд, прогнозний горизонт. Довірчий інтервал прогнозу. Прогностичний фон. Суспільно-географічний прогноз і прогнозування. Суспільно-географічне прогнозування як процес наукового передбачення змін у часі станів просторової організації людської діяльності у регіонах. Верифікація прогнозів. Достовірність, точність прогнозів. Похибка як міра точності прогнозів. Джерела похибок. Міра якості прогнозу. Абсолютна похибка прогнозу, квадратична похибка прогнозу, коефіцієнт розбіжності.

Види та способи географічного прогнозування. Умови застосування екстраполяційного способу прогнозування.

Суспільно-географічна прогностика як синтетична конструктивно-прикладна дисципліна. Місце прогностики в структурі суспільної географії. Зв'язки з іншими дисциплінами.

Об'єкти суспільно-географічної прогностики. Регіон як онтологічний об'єкт суспільно-географічної прогностики. Суспільно-просторовий процес як гносеологічний об'єкт суспільно-географічної прогностики. Просторово-часова організація людської діяльності в регіоні як предмет дослідження суспільно-географічної прогностики.

Тема 2. Методологічні засади суспільно-географічного прогнозування регіонального розвитку

Історія розвитку суспільно-географічної прогностики. Історія розвитку науки як еволюція дослідницьких програм. Етап становлення (1930-1950-і роки). Описово-регіоналістична дослідницька програма: концепції хорологічна, географії людини, районно-комплексна. Розміщенська дослідницька програма: концепції розміщення виробництва, теорія центральних місць. Етап формування теоретичних основ (1960-1980-і роки). Формально-математична дослідницька програма: концепції просторового аналізу та регіонального прогнозування, географо-математичного моделювання, географічного та економіко-географічного прогнозування, енвіронменталізму та глобального прогнозування,

регіональної економіки та регіонального економічного прогнозування. Соціально-гуманістична дослідницька програма: концепції біхевіористичної, гуманістичної та релевантної географії. Сучасний етап (з 1990-х років).

Методологічні рівні суспільно-географічного прогнозування. Світоглядно-філософська методологія. Плюралізм світоглядно-філософської методології суспільно-географічного прогнозування. Загальнонаукова методологія. Основні міждисциплінарні підходи: системно-структурний, біхевіористичний, синергетичний. Суспільно-географічна методологія. Базові вчення: вчення про суспільно-географічні (суспільно-просторові) райони, комплекси, процеси. Суспільно-географічні концепції: концепція комплексного регіонального розвитку; концепція збалансованого регіонального розвитку; концепція сталого регіонального розвитку; концепція поляризованого регіонального розвитку; концепція стадійного регіонального розвитку. Методика і техніка суспільно-географічного прогнозування. Методика, метод, техніка, спосіб, процедура, прийом суспільно-географічного прогнозування.

Принципи суспільно-географічного прогнозування регіонального розвитку. Світоглядно-філософські принципи: діалектизму, об'єкт-суб'єктної єдності, поліконцептуальності, рефлексії (самопізнання), ціннісної орієнтації. Загальнонаукові принципи: системності, холістичності, самоорганізації, еволюційності (поступальності), поліінформативності. Суспільно-географічні принципи: територіальної цілісності, просторово-часової єдності, територіальної ієрархічності, регіонального типологізму. Методичні принципи: історичності, цільової спрямованості, варіантності, аналогій, внутрішньої несуперечливості.

Теоретичні, методологічні та методичні новації в суспільно-географічному прогнозуванні.

Тема 3. Суспільно-просторові процеси як об'єкт прогнозування

Поняття про суспільно-просторові процеси, їх класифікація. Поняття про процеси. Процес як послідовна зміна в часі станів розвитку об'єкту дослідження. Географічний, геопросторовий, територіальний, економіко-географічний, виробничо-географічний процес. Суспільно-географічні та суспільно-просторові процеси. Суспільно-просторові процеси як зміна у часі станів просторової організації людської діяльності в регіонах. Класифікація суспільно-просторових процесів. Елементарні процеси. Базисні процеси: переміщення та локалізація. Основні процеси: територіальне концентрування, просторова дифузія, районоутворення, територіальне агломерування. Інтегральні процеси: регіональний розвиток, регіональна стагнація, регіональна деградація.

Динаміка суспільно-просторових процесів: кількісні зміни (зростання і територіальні зрушення) та якісні зміни (розвиток).

Закономірності розвитку суспільно-просторових процесів. Циклічність як постійна, неперервна повторюваність зміни певного набору стадій типу: «регіональний розвиток – деградація», «територіальне зростання – спадання», «територіальне концентрування – дифузія», «територіальна поляризація – рівномірність розміщення людської діяльності». Стадійність як поступальна зміна станів просторової організації людської діяльності в регіонах. Гетерохронна коеволюційність як різночасовість розвитку складових суспільно-просторових процесів, які накладаючись, формують єдиний багатовимірний, але односпрямований процес, що передбачає наявність спільного темпу еволюції окремих частин. Комплексність як спрямованість розвитку регіонів до такого стану в майбутньому, що характеризується максимальною тісністю та раціональністю зв'язків, пропорційністю, оптимальністю просторової структури.

Типи розвитку суспільно-просторових процесів. Динамічний ряд, просторовий ряд, матриця динамічно-просторової інформації. Індикатори динаміки розвитку суспільно-просторових процесів: абсолютний приріст, темп приросту, темп зростання, коефіцієнт зростання. Лінійний, експоненційний, асимптотичний та змішаний типи розвитку суспільно-просторових процесів, їх математичний вираз.

Тема 4. Методи прогнозування в суспільній географії

Етапи суспільно-географічного прогнозування регіонального розвитку. Постановка мети, визначення завдань. Формулювання робочої гіпотези прогнозу. Обґрунтування прогнозних індикаторів.

Вибір методів суспільно-географічного прогнозування. Їх залежність від мети, завдань, можливостей прогнозування; специфіки об'єкту прогнозування; повноти і достовірності інформації; довжини прогнозного горизонту. Обґрунтування варіантів прогнозів.

Організація прогнозування. Вибір та затвердження виконавців прогнозування. Функції учасників державного прогнозування соціально-економічного розвитку. Визначення основних прогнозних документів. Регіональні схеми планування території. Прогнози соціально-економічного розвитку регіонів. Поточні плани соціально-економічного розвитку регіонів. Визначення строків виконання прогнозування: за календарними строками та неперервне. Визначення форми організації прогнозування: «зверху вниз», «знизу вверх», комбінована. Матеріально-технічне та фінансове забезпечення прогнозування. Практична реалізація прогнозів: оголошення, поширення та використання прогнозів.

Розділ 2. Методики суспільно-географічного прогнозування

Тема 5. Методика оцінки чинників регіонального розвитку

Чинники розвитку суспільно-просторових процесів. Передумови розвитку: ресурсні фактори (природні, трудові, фінансові, технологічні), фактори місця (вигідність суспільно-географічного положення, наявність ефектів просторової взаємодії), умови розвитку (природне, економічне, соціально-культурне, політико-правове середовище). Управлінські чинники: раціональність прийняття управлінських рішень, вибір стратегій розвитку регіонів. Чинники самоорганізації. Показники синтетичної оцінки чинників розвитку суспільно-просторових процесів: рівні соціально-економічного розвитку, регіональної безпеки, перцепційної соціально-економічної привабливості регіонів.

Тема 6. Методика прогнозування ресурсів регіонального розвитку

Прогнозування природних ресурсів регіону. Особливості процесів формування та використання природних ресурсів. Циклічні та нециклічні фактори. Особливості прогнозування мінерально-сировинних, водних, земельних, лісових ресурсів. Методика прогнозування запасів. Методика прогнозування потреб. Декомпозиційні і трендові моделі процесів формування природних ресурсів. Методи експертних оцінок. Кореляційно-регресійні моделі процесів використання природних ресурсів. Математико-картографічні моделі територіальної диференціації використання природних ресурсів. Оцінка та прогноз структурних змін. Побудова балансів мінерально-сировинних, водних, земельних, лісових ресурсів. Методика прогнозування інтегрального природно-ресурсного потенціалу.

Прогнозування ресурсів праці регіону. Особливості процесів формування та використання ресурсів праці. Методика прогнозування запасів. Методика прогнозування потреб. Побудова балансів трудових ресурсів. Методика прогнозування інтегрального

працересурсного потенціалу.

Прогнозування фінансових і технологічних ресурсів регіонального розвитку. Особливості процесів формування та використання фінансових ресурсів. Методика прогнозування запасів. Методика прогнозування потреб. Побудова балансів фінансових ресурсів. Особливості прогнозування технологічних ресурсів. Прогнозування змін геотехнологій.

Тема 7. Методика прогнозування демопросторових процесів у регіоні

Особливості прогнозування демопросторових процесів. Інерційність демопросторових процесів. Об'єктивні та суб'єктивні чинники їх розвитку. Залежність між масштабом території та прогнозним горизонтом. Структура прогнозу демопросторових процесів.

Прогнозування чисельності та складу населення регіону. Концептуальні підходи: простої динаміки населення, популяційної динаміки населення, структурної динаміки населення, біометричної динаміки населення. Декомпозиційні та трендові моделі. Методи перестановки віків. Коефіцієнт алометрії. Логістична крива.

Прогнозування природного та механічного руху населення регіону. Прогнозування природного руху населення. Метод когорт. Прогнозний баланс народжуваності та смертності. Концепція демографічного переходу. Екстраполяційні методи прогнозування. Моделі множинної регресії. Прогнозування механічного руху населення. Прогнозний баланс міграцій. Гравітаційні моделі міграцій. Метод трудових затрат. Експертні методи.

Прогнозування розселення населення регіону. Математико-картографічні методи. Прогнозування міського розселення. Пошук емпіричних залежностей. Формула Ципфа-Медведкова. Прогнозування сільського розселення населення.

Тема 8. Методика прогнозування соціально-економічного розвитку регіону

Прогнозування промислово-просторових процесів у регіоні. Методика прогнозування обсягів та структури промислового виробництва у регіоні. Методика прогнозування розміщення промислового виробництва у регіонів. Моделі множинної регресії. Моделі лінійного програмування. Балансові моделі. Математико-картографічні моделі. Методика прогнозування промислової безпеки регіону.

Прогнозування аграрно-просторових процесів у регіоні. Методика прогнозування площ та структури сільськогосподарських угідь регіону. Методика прогнозування обсягів, структури та продуктивності сільськогосподарського виробництва у регіоні. Декомпозиційні та трендові моделі. Моделі лінійного програмування. Математико-картографічні моделі. Методи експертних оцінок. Методика прогнозування продовольчої безпеки регіону.

Прогнозування соціально-просторових процесів у регіоні. Методика прогнозування забезпеченості населення регіону закладами соціальної інфраструктури. Нормативні методи. Методика прогнозування матеріально-побутового, культурно-освітнього та медично-рекреаційного обслуговування населення. Математико-картографічні моделі. Методика прогнозування соціальної безпеки регіону.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7
Розділ 1. Теоретико-методологічні основи суспільно-географічного прогнозування						
Тема 1. Вступ до суспільно-географічного прогнозування	6	2				4
Тема 2. Методологічні засади суспільно-географічного прогнозування регіонального розвитку	8	2				6
Тема 3. Суспільно-просторові процеси як об'єкт прогнозування	8	2				6
Тема 4. Методи прогнозування в суспільній географії	6	2				4
Поточна контрольна робота	10	2				8
Разом за розділом 1	38	10				28
Розділ 2. Методики суспільно-географічного прогнозування						
Тема 5. Методика оцінки чинників регіонального розвитку	14	2	4			8
Тема 6. Методика прогнозування ресурсів регіонального розвитку	12		4			8
Тема 7. Методика прогнозування демопросторових процесів у регіоні	14		4			10
Тема 8. Методика прогнозування соціально-економічного розвитку регіону	32		12			20
Разом за розділом 2	72	2	24			46
Підсумковий (екзаменаційний) контроль	10					10
Усього годин	120	12	24			84

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин, денна форма
1-2	Визначення чинників соціально-економічного розвитку регіону	4
3-4	Прогнозування використання природних ресурсів регіону	4
5-6	Прогнозування демографічної ситуації в регіоні	4
7-8	Прогнозування розвитку промисловості в регіоні	4
9-10	Прогнозування розвитку сільського господарства в регіоні	4
11-12	Прогнозування розвитку соціальної сфери регіону	4
	Разом	24

Практичні роботи виконуються за індивідуальними варіантами для кожного студента.

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин, денна форма
1	<i>Опрацювати тему «Суспільно-географічне прогнозування як синтетична конструктивно-прикладна дисципліна. Місце прогностики в структурі суспільної географії. Зв'язки з іншими дисциплінами»</i>	2
2	<i>Опрацювати тему «Об'єкти суспільно-географічного прогнозування»</i>	2
3	<i>Опрацювати тему «Історія розвитку суспільно-географічної прогностики. Історія розвитку науки як еволюція дослідницьких програм»</i>	2
4	<i>Опрацювати тему «Теоретичні, методологічні та методичні новації в суспільно-географічному прогнозуванні»</i>	2
5	<i>Опрацювати тему «Принципи суспільно-географічного прогнозування регіонального розвитку»</i>	2
6	<i>Опрацювати тему «Поняття про процеси. Процес як послідовна зміна в часі станів розвитку об'єкту дослідження»</i>	2
7	<i>Опрацювати тему «Типи розвитку суспільно-просторових процесів»</i>	2
8	<i>Опрацювати тему «Індикатори динаміки розвитку суспільно-просторових процесів»</i>	2
9	<i>Опанувати тему «Етапи суспільно-географічного прогнозування регіонального розвитку. Постановка мети, визначення завдань. Формулювання робочої гіпотези прогнозу. Обґрунтування прогнозних індикаторів»</i>	2
10	<i>Опрацювати тему «Вибір методів суспільно-географічного прогнозування залежно від мети, завдань, можливостей прогнозування; специфіки об'єкту прогнозування; повноти і достовірності інформації; довжини прогнозного горизонту»</i>	2
11	<i>Підготуватися до поточної контрольної роботи</i>	8
12	<i>Опрацювати тему «Показники синтетичної оцінки чинників розвитку суспільно-просторових процесів: рівні соціально-економічного розвитку, регіональної безпеки, перцепційної соціально-економічної привабливості регіонів»</i>	4
13	<i>Підготувати питання для обговорення та виконати практичні завдання до практичного заняття «Визначення чинників соціально-економічного розвитку регіону»</i>	4
14	<i>Опрацювати тему «Особливості процесів формування та використання природних ресурсів. Циклічні та нециклічні фактори»</i>	2
15	<i>Опрацювати тему «Методика прогнозування інтегрального</i>	2

	природно-ресурсного потенціалу»	
16	<i>Підготувати питання для обговорення та виконати практичні завдання до практичного заняття «Прогнозування використання природних ресурсів регіону»</i>	4
17	<i>Опрацювати тему «Методика прогнозування інтегрального працересурсного потенціалу»</i>	2
18	<i>Опрацювати тему «Інерційність демопросторових процесів. Об'єктивні та суб'єктивні чинники їх розвитку»</i>	2
19	<i>Опрацювати тему «Прогнозування сільського розселення населення»</i>	2
20	<i>Підготувати питання для обговорення та виконати практичні завдання до практичного заняття «Прогнозування демографічної ситуації в регіоні»</i>	4
21	<i>Опрацювати тему «Методика прогнозування матеріально-побутового, культурно-освітнього та медично-рекреаційного обслуговування населення. Математико-картографічні моделі»</i>	6
22	<i>Опрацювати тему «Методика прогнозування соціальної безпеки регіону»</i>	2
23	<i>Підготувати питання для обговорення та виконати практичні завдання до практичного заняття «Прогнозування розвитку промисловості в регіоні»</i>	4
24	<i>Підготувати питання для обговорення та виконати практичні завдання до практичного заняття «Прогнозування розвитку сільського господарства в регіоні»</i>	4
25	<i>Підготувати питання для обговорення та виконати практичні завдання до практичного заняття «Прогнозування розвитку соціальної сфери регіону»</i>	4
26	<i>Підготуватися до підсумкового (екзаменаційного) контролю</i>	10
	Разом	84

Результати самостійної роботи перевіряються шляхом опитування на практичному занятті; виконання відповідних практичних завдань, що надаються в методичній розробці до практичного заняття; виносяться на поточну контрольну роботу та підсумковий (екзаменаційний) контроль.

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання не передбачені навчальним планом.

7. Методи навчання

- пояснювально-ілюстративні (розповідь з елементами бесіди, пояснення, лекція, ілюстрація тощо);
- репродуктивні;
- проблемного викладу;
- частково-пошукові;
- дослідницькі.

Під час вивчення курсу передбачені лекції (інформаційні, проблемні, лекції-дискусії), самостійні і практичні роботи студентів (в першу чергу зі статистичною, географічною і

картографічною інформацією, а також з навчальною та періодичною літературою, інтернет-джерелами, спеціальними статистичними програмами), використання комп'ютерної техніки, індивідуальні і групові консультації. Самостійна робота студентів включає такі види занять із зазначених вище тем: поглиблене вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання, літератури за заданою тематикою, пошук додаткової інформації, підготовка до практичних занять, поточної контрольної роботи та підсумкового семестрового контролю тощо.

Усі матеріали і навчально-методичний комплекс представлені у середовищі Office365. Серед спеціального програмного забезпечення – Statistica, Surfer, Potent.

У разі подовження воєнного стану, пов'язаного зі збройною агресією проти України, та обумовленою цим складною безпековою ситуацією в Харківській області та місті Харків заняття проводяться дистанційно в форматі відеоконференції (платформи Zoom, Google Meet – на вибір студентів і з урахуванням обмеженості використання платформ). Консультації індивідуальні та групові відбуваються з використанням месенджерів.

8. Методи контролю

1. Перевірка виконання практичних робіт (вміння працювати в спеціалізованих програмах; математичний аналіз статистичних даних; складання прогнозів розвитку використання природних ресурсів, демографічної ситуації, промисловості, сільського господарства, соціальної сфери, факторів соціально-економічного розвитку регіону; складання і аналіз картосхем, графіків, діаграм, таблиць, схем тощо).
2. Теоретичний захист практичних робіт (індивідуальне, комбіноване, фронтальне опитування).
3. Участь у дискусіях під час лекційних та практичних занять.
4. Вирішення проблемних питань і завдань під час лекційних та практичних занять.
5. Виконання групових проєктів під час практичних занять.
6. Написання поточної контрольної роботи.
7. Написання підсумкового (екзаменаційного) контролю.

Курс «Суспільно-географічне прогнозування» створений і відкритий для студентів на навчальній платформі Moodle. Всі види контролю проводяться й оцінюються на цій платформі.

Підсумковий (екзаменаційний) контроль проводиться в письмовій формі. У разі проведення екзамену в дистанційній формі використовується LMS платформа «Moodle» з автентифікацією здобувача у режимі відеоконференції. Використовуються технічні і програмні засоби, які дозволяють забезпечити аудіо- і відеофіксацію.

Згідно з Положенням про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, всі контрольні заходи мають проводитися з обов'язковим дотриманням студентами вимог академічної доброчесності. Якщо академічну недоброчесність виявлено при проведенні поточної контрольної роботи або підсумкового екзаменаційного контролю, його оцінка за виконання роботи має бути знижена до 0 балів.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Екзамен	Сума
Розділ 1				Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Розділ 2				Разом		
T1	T2	T3	T4		T5	T6	T7	T8			100
					ПР1-2	ПР3-4	ПР5-6	ПР7-8 ПР9-10 ПР11-12			
				12	8	8	8	24	60	40	

T1, T2... T8 – теми розділів

ПР – практична робота

КР – контрольна робота, передбачена навчальним планом

Для допуску до складання підсумкового (екзаменаційного) контролю здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 30 балів з навчальної дисципліни під час практичних занять, поточного контролю, самостійної роботи.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Практична робота 1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12 (4 академічні години) – 8 балів

- виконання практичної роботи – 6 балів;
- відповіді на питання для обговорення, захист роботи – 2 бали

Оцінювання однієї практичної роботи (4 академічні години) – від 0 до 8 балів:

0 балів – робота не виконана,

1-2 бали – виконана частково, у тезовій формі, повністю відтворена інформація з інтернет, знання фрагментарні і поверхові;

3-4 бали – завдання виконано частково, висновки не аргументовані, робота підготовлена недбало, або завдання виконано повністю, містить суттєві помилки методичного характеру, знання поверхові;

5-6 балів – завдання виконано повністю, вчасно, містить несуттєві недоліки, знання достатні;

7 балів – завдання виконано повністю, вчасно, без недоліків, знання достатні;

8 балів – творчий підхід до розкриття питання, повно і правильно виконана, демонстрація глибоких знань теорії, зауваження відсутні.

Поточна контрольна робота – 12 балів: система завдань різного типу і рівня складності (тестові завдання; визначення понять; складання прогнозів різними методами; питання, що передбачають розгорнуті відповіді). Детальна розбаловка поточної контрольної роботи представлена на самій роботі біля кожного завдання.

Підсумковий (екзаменаційний) контроль – 40 балів: система завдань різного типу і рівня складності (тестові завдання; визначення і співвідношення понять; складання прогнозів різних сфер суспільного життя – демографічної ситуації, використання природних ресурсів,

промисловості, сільського господарства, соціальної сфери, факторів соціально-економічного розвитку; питання, що передбачають розгорнуті відповіді). Детальна розбаловка підсумкового (екзаменаційного) контролю представлена на самій роботі біля кожного завдання.

Визнання результатів навчання, отриманих у **неформальній освіті** (літні школи, онлайн-курси, тренінги тощо з указаними результатами навчання, які є тотожними до указаних у робочій програмі дисципліни), проводиться за заявою здобувача відповідно до Порядку визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна.

Під час вивчення дисципліни за результатами підготовки публікацій або доповіді на регіональних / всеукраїнських / міжнародних конференціях за тематикою відповідно до тем дисципліни за наявності підтверджувального сертифікату із зазначеними компетентностями, які є тотожними до вказаних у робочій програмі, здобувач може отримати 10 балів додатково до загальної суми поточних балів (сертифікат, підтвердження ролі доповідача надаються викладачу шляхом прикріплення відповідних документів у розділі «Неформальна освіта» на сторінці курсу на платформі Moodle) або за умови співпадиння з певними видами робіт, здобувач вищої освіти отримує бали відповідно до даної робочої програми навчальної дисципліни та звільняється від поточного контролю за ними.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою для чотирирівневої шкали оцінювання
90-100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

1. Галушак М. П., Галушак О. Я., Кужда Т. І. Прогнозування соціально-економічних процесів: навчальний посібник для економічних спеціальностей. Тернопіль : ФОП Паляниця, 2021. 160 с.
2. Грабовецький Б. Є. Економічне прогнозування і планування : навчальний посібник. Київ : ЦНЛ, 2020. 188 с.
3. Гусева Н. Методологічні аспекти нейромережевої кластеризації регіонів: аналіз варіативності результатів самоорганізаційних карт Кохонена. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. Вип. 42. С. 36-44. DOI: 10.26565/2075-1893-2025-42-04 URL : <https://periodicals.karazin.ua/pbgok/article/view/27571/24368>
4. Гусева О. Ю., Легомінова С. В., Голобородько А. Ю., Воскобоєва О. В., Ромашенко О. С. Основи статистики і прогнозування економічних процесів. Київ : Державний університет телекомунікацій, 2020. 183 с.
5. Касьяненко В. О., Старченко Л. В. Моделювання та прогнозування економічних процесів: навчальний посібник. Київ : Університетська книга, 2023. 185 с.

6. Лозовська Л. І., Бандоріна Л. М., Савчук Л. М., Удачина К. О. Прогнозування соціально-економічних процесів : навчальний посібник. Дніпро : УДУНТ, 2022. 146 с.
7. Мезенцев К. В. Регіональне прогнозування соціально-економічного розвитку : навчальний посібник. Київ : ВПЦ «Київський ун-тет», 2004. 82 с.
8. Мезенцев К. В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку. Київ : ВПЦ «Київський ун-тет», 2005. 253 с.
9. Мезенцев К. В. Методи моделювання в суспільній географії. *Методи суспільно-географічних досліджень: навчально-методичне видання*. Київ : Фенікс, 2021. С.88-99.
10. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2001. 170 с.
11. Немець К. А., Немець Л. М. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 228 с.
12. Пашута М. Т. Прогнозування та програмування економічного і соціального розвитку. Київ : Центр навчальної літератури, 2021. 408 с.
13. Пістунов І. М. Прогнозування соціально-економічних процесів: навчальний посібник. Дніпро : НТУ «ДП», 2023. 65 с.
14. Прогнозування економічної діяльності : тексти лекцій. Укладачі: Мініна О. В., Дерій Ж. В., Шадура-Никипорець Н. Т. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2024. 110 с.
15. Самойленко В. М., Діброва І. О. Природничо-географічне моделювання : підручник. Київ : Ніка-Центр, 2019. 320 с.
16. Фесюк В. О. Географічне моделювання і прогнозування: курс лекцій. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2021. 132 с. Режим доступу : https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21060/1/geomod_prog2021.pdf

Допоміжна література

1. Голіков А. П. Економіко-математичне моделювання світогосподарських процесів : навчальний посібник. Київ : Знання, 2009. 222 с.
2. Грицевич В. С., Котик Л. І. Статистичні методи в суспільній географії : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 92 с.
3. Закон України № 1602-III від 23 березня 2000 року «Про державне прогнозування та розроблення програм соціально-економічного розвитку»: редакція від 02. 12. 2012 р. *Верховна Рада України*. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>
4. Мельник А. Ф. Прогнозування і регулювання економічного і соціального розвитку регіону. Київ : НМ КВО, 1992. 186 с.
5. Дорогунцов С. І., Борщевський П. П. Методичні рекомендації по розробці схеми (прогнозу) розвитку і розміщення продуктивних сил України та її регіонів (областей) на тривалу перспективу. Київ : РВПС України НАНУ, 2001. 330 с.
6. Копішинська О. Методи прогнозування та обробки маркетингової інформації: завдання для самостійної роботи для здобувачів вищої освіти. Полтава : ПДАА, 2020. 20 с.
7. Пащенко В. М. Методологія постнекласичного ландшафтознавства. Київ : ІГ НАНУ, 1999. 284 с.
8. Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С. Методики суспільно-географічних досліджень (на матеріалах Херсонської області) : навчальний посібник. Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2007. 112 с.
9. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії : навчальний посібник. Київ : Вища

- школа, 1996. 231 с.
10. Пістун М. Д., Мезенцев К. В., Тьорло В. О. Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект : монографія. Київ : ВПЦ «Київський ун-тет», 2004. 130 с.
 11. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика : навчальний посібник. Одеса : Астропринт, 2005. 632 с.
 12. Шаблій О. І. Математичні методи в соціально-економічній географії : навчальний посібник. Львів : Світ, 1994. 304 с.
 13. Шаблій О. І. Основи суспільної географії : підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 296 с.
 14. Яворська В. В. Регіональні геодемографічні процеси в Україні : монографія. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. 384 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Гусєва Н. В. Суспільно-географічне прогнозування : дистанційний курс. *Центр підтримки цифрового навчання Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Режим доступу : <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=7132>
2. Географічне моделювання та прогнозування: практикум для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 106 «Географія». Укладач: Лета В.В. Мукачево : МДУ, 2024. 54 с.
3. Сайт наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Режим доступу : <http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr>
4. Мезенцев К. В. Суспільно-географічне прогнозування : монографія. Режим доступу : https://geo.knu.ua/images/doc_file/navch_lit/kafedra_ekonom_lit/Syspil_geo_prognoz.pdf
5. Фесюк В. О. Географічне моделювання і прогнозування : методичні вказівки до виконання практичних робіт. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2021. 110 с. Режим доступу : https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21061/1/geomod_prog_metod.pdf